

► Araştırma makalesi / Research article

Sovyet Döneminde Rus Manastırlarına Yönelik Politik Tutum

Tahir MEHTİOĞLU

ORCID: 0000-0002-3233-4414 | ROR ID: 01wntqw50 | tahirmehtioğlu@gmail.com
Doktora Öğrencisi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri / PhD Candidate,
Ankara University, Institute of Social Sciences, Department of Philosophy and Religious Sciences, Ankara, Türkiye

Gönderim / Received: 12.02.2024 | Kabul / Accepted: 19.04.2024 | Yayın / Published: 30.04.2024

Atıf: Mehtioğlu, Tahir. "Sovyet Döneminde Rus Manastırlarına Yönelik Politik Tutum". *Dinler Tarihi* 1/1 (2024): 153-169.

Öz: Rusların dünya sahnesine çıkmasında rahiplerin ve manastırların önemli yeri olmuştur. Ortodoks Hristiyanlığına mensup Rus milleti ve devleti, manastır kültürüyle şekillenmiştir. Rusya tarihinde keşişler ve manastırlar, dini, kültürel ve siyasi alanlarda önemli roller oynamıştır. Manastırların ve keşişlerin siyasi ve kültürel alanda önemli bir karşılığı olduğunu düşünmemek doğru değildir. Ayrıca, genellikle bu kurumları dünyadan uzaklaşmış, içe kapanık insanlar olarak görmek, özellikle Rus Ortodoks Manastırlarının gerçek işlevini anlamamak demektir. Bu çalışmanın amacı, Sovyet döneminde Rus Ortodoks Manastırlarının ve mensuplarının yaşadığı süreci anlamaktır. Bolşevik ihtilalinden sonra Sovyet yönetimi, kilise ve manastırların mülk edinmelerini yasaklamış ve bulundurdıkları mallara ve mülklere el koymuştur. Bu dönemde sadece manastırlara el konmamış, bin yıldır var olan kültürel ve dini bir kurum olarak Rus topraklarında manastırların yıkımı da sık sık gerçekleşmiştir. Ancak, Sovyet döneminde yürütülen politikaların sonucu şunu göstermiştir ki, dini kurumlar ve dindarlık uygulanan zorbalığa rağmen yok edilememiştir.

Anahtar Kelimeler: Rus Tarihi, Sovyet Dönemi, Hristiyanlık, Manastır, Keşiş.

*

Political Attitude Towards Russian Monasteries in the Soviet Period

Cite as: Mehtioğlu, Tahir. "Political Attitude Towards Russian Monasteries in the Soviet Period". *Dinler Tarihi* 1/1 (2024): 153-169.

Abstract: Priests and monasteries played an important role in bringing Russians to the world stage. The Russian nation and state, which belongs to Orthodox Christianity, was shaped by monastic culture. In Russian history, monks and monasteries played important roles in religious, cultural, and political spheres. It would not be right not to think that monasteries and monks have an important counterpart in the political and cultural fields. Moreover, to generally see these institutions as introverted people isolated from the world is to fail to understand the true function of Russian Orthodox Monasteries in particular. This study aims to understand the historical process experienced by Russian Orthodox Monasteries and their members during the Soviet period. After the Bolshevik Revolution, the Soviet administration banned churches and monasteries from acquiring property and confiscated their goods and properties. During this period, not only monasteries were confiscated, but also the destruction of monasteries, as a cultural and religious institution that had existed for a thousand years, occurred frequently in Russian lands. However, the results of the policies carried out during the Soviet period showed that religious institutions and religiosity could not be destroyed despite the tyranny applied.

Keywords: Russian History, Soviet Era, Christianity, Monastery, Monk.

Değerlendirme / Review	:	Çift taraflı kör hakemlik, dış bağımsız / <i>Double-blind, external independent.</i>
Etik Beyan / Ethical Declaration	:	Bu makale, Prof. Dr. Ahmet Hikmet Eroğlu danışmanlığında sürdürülen "Rus Ortodoks Hristiyanlığında Manastır Hayatı" (Ankara Üniversitesi) adlı doktora tez çalışması esas alınarak üretilmiştir. / <i>This article is based on his PhD dissertation entitled "Monastic Life in Russian Orthodox Christianity" (Ankara University), conducted under the supervision of Prof. Dr. Ahmet Hikmet Eroğlu.</i> Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde etik ilkelere uyulmuştur. / <i>Ethical principles were followed during the preparation of this study.</i>
Etik Bildirim / Complaints	:	dinlertarihi@asbu.edu.tr
İntihal Taraması / Similarity Check	:	İthenticate
Çıkar Çatışması / Conflict of Interest	:	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir. / <i>The Author declares that there is no conflict of interest</i>
Finansman / Grant Support	:	Herhangi bir fon, hibe veya başka bir destek alınmamıştır. / <i>No funds, grants, or other support was received.</i>

Extended Summary

Monks and monasteries played an important role in the formation of Russian history in the religious, cultural and political spheres. The first Russian Chroniclers, following the biblical chronology and even in imitation of it, started Russian history from Adam and narrated the genealogy of the prophets. After tracing the lineage of the founding knezes of Kievan Russia to this genealogy, the chronicles describe the foundation of the state and the emergence of the Russians. This is based on the claim that the Russians, like the Jews, were a nation chosen by the Creator and a state glorified by Him. The fact that the first chronicles were written by monks in Russian monasteries shows how monasteries and monks played an active role in Russian history at that time.

This study aims to understand the historical process of Russian Orthodox monasteries and their members during the Soviet period. After the Bolshevik revolution, the attitude of the Soviet government towards the Russian Orthodox Church and the churches and monasteries affiliated with the Holy Synod was a matter of curiosity. The government banned churches and monasteries from acquiring property with the decisions it issued at that time. It confiscated property and assets held by churches and monasteries. During this period, not only monasteries were confiscated, but also monasteries, a cultural and religious institution that had existed on Russian soil for millennia, were destroyed.

Patriarch Tihon of Moscow and All Russia could not remain indifferent to these actions and on January 19, 1918, he published an excommunication of the Bolsheviks in the *Bogoslovskiy Vestnik*. In his excommunication, the Holy Patriarch accused the Bolsheviks of not respecting the sacredness of the Church and of taking a stand against religion. After the Bolshevik excommunication, Patriarch Tihon of All Russia was subjected to threats and was arrested and imprisoned many times. On the other hand, thousands of monks and monastic monks and nuns were killed in the protests and resistance against the looting of monasteries.

During the Lenin era, not only monasteries were confiscated, but some monasteries that existed as cultural and religious institutions were also destroyed. Many large male and female monasteries in Moscow, which played a significant role in Russia's political, cultural and economic spheres, were evacuated and turned into dormitories for workers under the pretext of the resettlement of the working class. Some of these monasteries were turned into concentration camps and some of the monasteries in the Northern regions into prisons.

During the Second World War years of the Stalin era, there was a period of relative softening towards the monasteries. During this period of *détente*, some privileges were granted to the churches and the monasteries also experienced a relaxation. During this period, monasteries were given room to operate, but they were still kept under strict surveillance.

During the Khrushyov era, the short peace process for churches and monasteries was ended by the state and the period of repression began again. Despite all these repressions, the Soviet government could not destroy religion and religious institutions, and in time, it tried to establish its own religion and religious institutions. Accordingly, it trained clergy and religious institutions according to communist ideology and trained communist priests.

Research conducted during the Brezhnev era showed that only a minority of the public adopted the Marxist understanding of religion. Although the Soviet administration tried to keep the public and the people away from churches and monasteries with different propaganda tools, sociological research has shown that religion and religious institutions were not ignored by the public.

Although the Andropov period was a period of hardship and frequent surveillance, a soft attitude towards Russian Churches and Monasteries was adopted. During his period, churches were allowed to open in the Soviet Republics and some churches and monasteries were approved for repair and restoration.

Russian Orthodox monastic life in general experienced its most difficult period during the Soviet era. The Soviet government recognized religious institutions as unofficial and tried to reshape their history according to a Marxist and materialist perspective. Consequently, monasteries and their followers were portrayed as a group that exploited and oppressed the people. The people, on the other hand, were portrayed as the group that opposed the monasteries' exploitative system.

We also see the first examples of anti-religious broadcasting in the Soviet era. The Church, monasteries and clergy were targeted with bespoke written, visual and audio media tools, and serious smear campaigns were carried out and tried to discredit them in the eyes of the public. This process continued until the collapse of the Soviet Union.

***

Giriş

İlk Rus Kronik yazarlarının asıl ideolojisi, Rusların dünya sahnesine çıkışını, kutsal ve temiz bir geçmişe dayandırmak istediklerini yansıtmaktadır. İlk Rus Kronik yazarları Slav tarihini, Kitab-ı Mukaddes kronolojisine uygun şekilde, hatta adeta onu taklit edercesine Hz. Âdem'den itibaren başlatarak peygamberler seçercesini aktarmakta ve Kiev Rusya'sının kurucu knezlerinin soyunu bu seçereye dayandırdıktan sonra devletin kuruluşunu ve Slav halklarının ortaya çıkışını anlatmaktadır.

Bunun temelinde, Rusların Yahudiler gibi Yaratıcı tarafından seçilmiş bir millet ve yine Onun tarafından yüceltilmiş bir devlet olduğu iddiaları bulunmaktadır. İlk kronik yazarlığı, Rus manastırları ve keşişler tarafından yazılması da o dönemlerde manastırların ve keşişlerin Rus tarihinde ne kadar etkin bir rol oynadıklarını göstermektedir.

Zengin bir geçmişi ve birikimi olan manastırların dolayısıyla da Başkeşişlerin belli dönemlerde Rusya'nın tarihine yön vermeye çalıştıkları görülmektedir. İlk dönemlerde knezlerin daha sonraki dönemlerde ise Çarların yürüttükleri politikalarla manastır faaliyetleriyle ilgili bazı tedbirlerin alındığı bilinmektedir. Bu çalışmanın ortaya konulması için ayrıca bir araştırmanın yapılması gerekmektedir.

Rus Ortodoks Kilisesi'nde Patriklik makamına seçilen kişinin mutlaka manastır geçmişi olan Başkeşişlerden seçilmesi gerektiği bilinmektedir. Dolayısıyla Rus Ortodoks Kilisesi, maddi ve manevi gücünü manastırlardan almaktadır. Sovyet döneminde böylesine önemli bir kurumun ve müntesiplerinin süreç içinde nasıl bir rol oynadığı, hangi şartlar altında faaliyet gösterdikleri ve ne tür zorluklarla karşılaştıklarına bu çalışmada yer verilmektedir. Ayrıca tarihin belli dönemlerinde manastırların misyonerlik faaliyetleri yürüttüğü bilinmektedir. Fakat Sovyetler döneminde manastırlar ne tür faaliyetlerde bulunmuşlar ve misyonerlik faaliyetleri yürütmüşler midir? Bu çalışmada, bu soruların yanı sıra Sovyet yönetiminin kendi dönemlerinde Rus Ortodoks Manastırlarına yönelik izlediği politikalar da ortaya konulmaya ve cevaplanmaya çalışılmıştır.

1. Vladimir İlyiç Lenin Dönemi (1917-1924)

Bolşevik ihtilali'nden sonra, Rus Ortodoks Manastırları kiliselerle birlikte SSCB Bakanlar Kurulu'na bağlı Rus Ortodoks Kilisesi Konseyi'ne¹ bağlanarak faaliyet alanları sınırlandırılmıştır. 1917 yılından 1921 yılına kadar Rusya'da bulunan manastırların 700'ünün faaliyetine son verilmiştir.²

¹ Sovet Po Delam Ruskoy Pravoslavnoy Tserkvi Pri Soveta Ministrov SSSR

² Ovçinnikov Vladislav Alekseyevič, "Protsees Likvidatsii Pravoslavnih Monastirey Na Yuge Zapadnoy Sibirii v 1918-1920 gg", *Sib Skript* 4 (2010), 41-46.

Bu dönemde sadece pahalı ikonlara el konulmamış, aynı zamanda manastırların kurucu azizlerinin mezarları kazılarak kıymetli maden aramaları yapılmıştır. Bir belgede Moskova'da bulunan bir manastırın Kutsal Aziz'inin kabri açılmış, tabutunun içi karıştırılarak kemikten başka bir şey bulunmadığı Bolşevik lideri Lenin'e rapor edilmiştir. Bunun yanı sıra, Troçki'nin başında bulunduğu Özel ve Vakıf Mülkiyetlerini Devletleştirme Kurumu'nun 1921 yılında ortaya çıkan açlığı bahane ederek, kilise ve manastır mallarını adeta yağmaladığı görülmektedir. 1921 yılında Troitsa Sergiyevoy Lavrası'ndan 57 pud³, Andronikovo Manastırı'ndan 28 pud, Simonova Manastırı'ndan 26 pud, Novospasskiy Manastırı'ndan 38 pud ve Voznesenskiy Manastırı'ndan 25 pud gümüşe el konulduğu bilgisine kaynaklarda yer verilmektedir.⁴

Lenin döneminde sadece manastırlara el konulmakla kalmamış, aynı zamanda kültürel ve dini bir kurum olarak varlık gösteren manastırların yıkımı da sık sık gerçekleştirilmiştir. Bu dönemde yıkılan manastır ve kiliselerin çanlarına karşı da olumsuz kampanyalar düzenlenmiştir. Manastır ve kilise çanlarının eritilerek gümüş ve bakır madenin alınması, Sovyetlerin kurmakta oldukları elektrik endüstrisine katkı olarak algılanmıştır. Manastırların çanlarına el koyma ve eritme işi o kadar yayılmıştır ki, örnek olması açısından Lenin dönemi sonrası 1929 yılında eritilen çanların toplam ağırlığının 11 bin ton olduğu tespit edilmiştir. Çanların eritilerek endüstri malına dönüştürülmesi, manastır çanlarını yok ettiği gibi, çan yapım sanatının da sonunu getirmiştir.⁵

Yıkılan mabetler arasında Uspenskiy Sobor'u ve Simonovski Manastırları'nın duvarları da bulunmaktadır. Bu yıkımlar sadece dini bir anlayışın veya grubun yok edilmesi değil, aynı zamanda Rus topraklarında bin yıldır devam eden manastır kültürü ve mimarisinin de yok edilmesi anlamına gelmektedir. Öte yandan, yıkım sonucunda mimari yapım ustaları, manastır süslemecileri ve ressamlarının da sonu gelmiştir. Bu meslekler itibarsızlaştırılmış ve yok olmaya mahkûm edilmiştir. Bolşeviklerin kıyımından dini kitaplar da nasibini almıştır. Manastırlardan ve kiliselerden toplanan dini eserler, gayri ahlaki olan pornografi literatürü ile eşdeğer olarak görülerek toplatılmış ve kâğıt fabrikalarına gönderilmiştir. Örneğin, Lenin'in 13 Eylül 1921 tarihli talimatında, yabancı yayınların serbestçe satılmasına izin verilirken dini içerikli kitaplar

³ Pud – 1899 yılına kadar kullanılan Rus ağırlık birimi. 1 pud = 16,38 kg.

⁴ Starikova Yelena Pavlovna, "Golod 1921-1922 gg. İ İzyatiye Tserkovnih Tsennostey (Na Materialah Mariyskogo Kraya)", *Vestnik Pravoslavnogo Suyato Tihonovskogo Gumanitarnogo Universiteta Seriya 2 İstoriya 2* (63) (2015), 53-64; V.V. Nikonov, "İzyatiye Tsennostey İz Hramov Moskovskoy Gubernii v 1922 G. V Arhivnih Dokumentah TSAMO i TSGA g. Moskvi", *İstoriya i Arhiv 1* (2022), 105-117.

⁵ D.N. Nikitin, "İzyatiye Tserkovnih Tsennostey", *Pravoslavnaya Entsiklopediya* (Moskva: Tserkovno Nauçnyy Tsentr "Pravoslavnaya Entsiklopediya", 2009), 21/661-668; "Kogda Bili Kolokola' - 20-30'ye goda XX Stoletiya" (09 Şubat 2024).

pornografik yayınlarla birlikte "Glavbum" adlı kâğıt fabrikasına gönderilmesi emredilmiştir.⁶

1918 yılında yayımlanan bir kararnameyle devlet, kilise, manastır ve lavraların mülk edinmelerini yasaklamış, aynı zamanda elinde bulundurdukları mallara ve mülklere el koyulmuştur. Bu el koyma işlemine öncelikle manastırların sahip oldukları mülklerden başlanmıştır. 1917 yılında Moskova'da, Rusya'nın siyasi, kültürel ve ekonomik alanında ciddi etkisi bulunan 25 büyük erkek ve kadın manastır bulunmaktaydı. Bu manastırlar işçi sınıfının yerleştirilmesi bahanesiyle boşaltılmıştır. Bogoyavlenskiy Manastırı, Nikolo Greçeskiy Manastırı, Sretenskiy Manastırı ve Zaikonospasskiy Manastırı gibi manastırlar işçiler için yurtlara dönüştürülmüştür. Moskova'nın en eski manastırları olan Spaso Andronikovskiy, İvanovskiy ve Novospaskiy Manastırları toplama kamplarına dönüştürülmüştür. Kuzey bölgelerindeki bazı manastırlar ise mahkûmlar için hapishanelere dönüştürülmüştür. Menşeviklerden Boris Sapir 1923 yılında kendisinin de içinde bulunduğu 150 kişilik bir grubun Solovezki adasında bulunan, 15. yüzyılda inşa edilmiş Savvatevskiy Manastırına gönderildiği aktarmaktadır. Bolşeviklerin isyanından sonra Savvatevskiy Manastırı, "Solovki Toplama Kampı" adı altında hapishane olarak kullanılmıştır.⁷ Kadın manastırların akıbeti erkek manastırlara göre daha iyi korunmuştur. Bu dönemde kadın manastırları, askeri kıyafetleri üreten dikimevlerine dönüştürülmüştür. Arşiv kayıtlarındaki bir belge, Vorontsovskiy Blagoveşenskiy kadın manastırının olan olaylar karşısında çaresizliğini göstermesi açısından önemli bir vesikadır. Bu belgede, Kutsal Sinod'a⁸ gönderilen bir telegrafta "Petrograd. Kutsal Sinod. Asker bütün anahtarları aldı, Manastırı kapatmak istiyorlar. Koruma talep ediyoruz" denilerek Kutsal Sinod'dan yardım talep edilmektedir.⁹

1917 Ekim ihtilali'nden sonra manastır ve kiliseye karşı takınılan tavır ilk başlarda Rus Metropolitliği ve Kutsal Sinod tarafından itidalli olma çağrısından ileri gitmemiştir. Bolşevikler, manastır ve kiliselerdeki kutsal emanetlere zarar vermişlerdir. Azizlerin mezarlarını kazarak, halka, mezarlarda bulunan kemikleri teşhir etmeye başlayarak şiddetin dozunu artırdıkları zaman Moskova ve Tüm Rusya Patriği Tihon, buna kayıtsız kalamamıştır. Tüm Rusya Patriği Tihon 19 Ocak 1918 yılında *Bogoslovskiy Vestnik Dergisi*'nde Bolşevikleri aforoz eden Anafeme yayımlamıştır. Kutsal Patrik, aforoz belgesinde Bolşevikleri kilisenin kutsalına saygı göstermedikleri ve dine karşı tavır aldıkları gerekçesiyle suçlamıştır. Bolşevikleri, Tanrı'ya hakaret etmekle ve Azizlerin

⁶ V.İ. Lenin, *Polnoye Sobraniye Soçineniy 44* (Moskva: İzdatelstvo Politiceskoy Literaturı, 1970), 44/119.

⁷ David Dallin - Boris Nicolaevski, *Sovyet Rusya'da Zorunlu Çalıştırma & Zorunlu Çalışma Kampları İle Sürgün Hayatının Tasvirleri*, çev. Hanif Falaz (Ankara: Dorlion, 2023), 50.

⁸ Hıristiyanlıkta dini veya idari problemleri çözmek için din adamlarının oluşturduğu genel ya da yerel kurul. Bk. Ömer Faruk Harman, "Konsil", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2002), 26/175-178.

⁹ GA. RF. F. P-3431 Op. 1.D.563.L.133. Ayrıca bk: *Materialı Po Noveşey İstorii Russkoy Pravoslavnoy Tserkvi* (Moskva: İzdatelstvo PSTGU, 2016).

kutsal emanetlerini yağmalamakla suçlayarak Tanrı ve Kutsal Ruh adına aforoz etmektedir.¹⁰ Ayrıca, tüm inançlı Rus halkını kendi kutsallarını korumaya davet etmektedir.¹¹ Patrik Tihon'un Bolşevikleri aforoz etmesinin ardından farklı tehditlere maruz kalmış ve defalarca tutuklanarak hapse atılmıştır ancak bu kararlar genellikle ev hapsine dönüştürülmüştür. Patrik Tihon, aforoz metnini yayımladıktan sonra Bolşevikler tarafından kaldığı manastırda suikasta uğramış, yardımcısı öldürülmüş ancak kendisi bu saldırıdan sağ kurtulmuştur.¹²

1917-1920 yılları arasında Moskova ve Petersburg başta olmak üzere Rusya'nın birçok şehrindeki manastırlar, Bolşeviklerin politik kıyımına uğramıştır. Yağmalanan manastır mülkleri çeşitli protestolara sebep olmuştur. Manastırlara ve kadim Rus Ortodoks kilisesine yapılan saygısızlık keşişleri öfkelenirmiş ve birçok karşı çıkımlarla birlikte protestolara neden olmuştur. Bu dönemde manastır keşişlerinin, Bolşevik askerlerine karşı 1414 kere başkaldırdıkları kaydedilmiştir.¹³ Fakat Bolşevik hükümeti din adamlarıyla uzlaşmayı değil, aksine onları yok etme siyasetini tercih etmiştir. İlk kurbanlardan Kiev Metropoliti Vladimir ile Piskopos Germogen Tobol Nehri'nde boğdurularak öldürülmüştür. Bununla birlikte manastırların yağmalanmasının engellenmesi adına yapılan protestolarda ve karşı koymalarda binlerce keşiş ile manastır sakini rahip ve rahibeler öldürülmüştür. 1917-1923 yılları arasında öldürülen keşiş sayısı 10 bini aşarken, sadece 1922-1923 gibi kısa süre içinde 1962 rahip ve 3447 rahibe öldürülmüştür.¹⁴

2. Josef Stalin Dönemi (1924-1953)

Lenin döneminde başlayan Rus Manastırlarına ve Kiliselerine karşı sert tutum ve mallarının yağmalanması olayı Stalin döneminde de hız kesmeden devam etmiştir. Stalin dönemi Rus Ortodoks Manastırları açısından baskı yılları ve yumuşama dönemleri olarak iki aşamada incelenebilir. Rus Manastırlarının mallarına, mülklerine ve keşişlerin şahsi hayatlarına müdahale 1937-1938 yıllarında gerçekleşen Repressiya/Siyasi Baskı döneminde ciddi ölçüde artmıştır. Repressiya döneminde binlerce ruhban sınıfı üyesi siyasi gerekçelerle tutuklanarak idam edilmiştir. Stalin döneminin ikinci aşaması İkinci Dünya Savaşı yılları ve sonrası döneme denk gelmektedir. İkinci aşama, Rus Ortodoks Kilisesi ve Ruhban sınıfı açısından görece olumlu sonuçlar doğurmuştur.¹⁵ Bunu altında

¹⁰ Bk. Patriarh Tihon, "Poslaniye Svyateşego Tihona Patriarha Vsyä Russi", *Bogoslovskiy Vestnik* 1/1.2 (1918), 74-78.

¹¹ Tihon, "Poslaniye Svyateşego Tihona".

¹² "Umom Ya ponimayu, Çto Patriarh Tihon Vrag. A Obşayä S Nim, Niçego Vrajeskogo ne Çuvstvuyü", *miloserdie.ru* (09 Şubat 2024).

¹³ O.Yu. Vasilyev, "Sudba Russkih Monastirey v XX Veke", *Monaşestvo i Monastiri v Rossii XI-XX Veka* (Moskva: Nauka, 2002), 333.

¹⁴ Vasilyev, "Sudba Russkih Monastirey", 333-336.

¹⁵ M.V. Şkarovskiy, "Vremennoye 'Peremiriye' v Gosudarstvenno-Tserkovnih Otnoşeniyah v 1945-1953 gg", *Hristiyanskoye Çteniye* 12 (1996), 54.

yatan en belirgin sebep Rus Ortodoks Kilisesi'nin savaşa yardımcı olması için harekete geçmesi ve Sovyet yönetimine destek olmasıdır.

İkinci Dünya Savaşı yıllarında manastırlara karşı göreceli yumuşama dönemi yaşanmıştır. Stalin, savaş yıllarından Kilisenin halka manevi ruh aşılması için ruhban sınıfıyla barış aşamasına geçmiştir. Bu dönemi Rus Manastır tarihçileri “geçici barış dönemi” olarak adlandırmaktadırlar.¹⁶ Geçici barış dönemi, 10 Nisan 1945 yılında Stalin'in bizzat Moskova Patriği ve Kutsal Sinod üyeleri ile olan görüşmesinden sonra faaliyete geçirilmeye başlanmıştır.¹⁷ Bu yumuşama döneminde kiliselere imtiyazlar tanındığı gibi, manastırlarda da azıcık rahatlatma yaşanmıştır. Manastırlara faaliyet alanları tanındığı gibi, onlar yine de sıkı takip altında tutulmuşlardır. Bu dönemde birkaç yeni manastırın faaliyete geçtiği kaydedilmişse de bu manastırların sadece ikisi Rusya sınırlarında yer almaktadır. Öte yandan, manastırlarda yaşayan keşişlerin yaş ortalamasında da ciddi bir farklılık gözlemlenmiştir. Arşiv kayıtları, Stalin dönemi manastır keşişlerinin yaş ortalamasını 61 olarak kaydetmektedir. Bunun dışında, mezkûr dönemde manastırlarda yaşanan değişimlerden biri de erkek keşişlerin sayısında gözlemlenen düşüştür. Kadın manastırlarında 3125 rahibe bulunurken erkek manastırlarında rahiplerin sayısı 855 olarak kaydedilmiştir.¹⁸

Manastırlar Kanunu gereğince, savaş sonrası Rus Ortodoks manastırlarının çoğuna topraklarının geri verilmesi kararlaştırılmıştır. Hatta, devlet manastırların yeni sahiplerine 400 hektara yakın yeni ekin arazileri verilmesine de karar vermiştir. Toplamda 2 bin hektarlık tarımsal alan, işletilmesi için manastırlara tahsis edilmiştir. Fakat bu toprakların iadesi ve yeni toprakların manastırlara dağıtılması, onları aynı zamanda ciddi yükümlülük altına da sokmuştur. Aslında, 29 Mayıs 1946'da SSCB Bakanlar Kurulu'nca manastırlara topraklarının iade edilmesi kararı kabul edilmekle birlikte aynı zamanda onları, ürettikleri üründen devlete vergi vermeyi de yükümlü kılma zorunluluğu getirildi. Alınan bu karar, aslında manastırları eski mülklerine kavuşturduğu gibi, manastır sakinlerine de ağır yükümlülükler yüklemiştir. Hatta, manastırlar devletin onlara koyduğu vergiyi ödeyemediği durumlarda devlete teslim etmesi gereken ürünleri farklı pazarlardan temin ederek teslim etmeye zorlamıştır. Bu uygulama 1955 yılına kadar yürürlükte kalarak aynen devam etmiştir.¹⁹

Stalin döneminin bir başka özelliği de bazı manastırların özel hukuki statü alabilmiş olmalarıdır. Odessa şehrindeki Fedoseyevskiy Manastırı, Volinskiy'deki Svyato Nikolayevskiy Manastırı ve Estonya'daki Pyuhtitskiy Uspenskiy Manastırları özel hukuki statülerden faydalanan manastırlara örnek teşkil eder. Bu manastırlar, özel mülklere sahip olmakla birlikte, onları gelir elde etmek için başkalarına kiraya

¹⁶ Şkarovskiy, “Vremennoye ‘Peremiriye’”, 54-74.

¹⁷ Şkarovskiy, “Vremennoye ‘Peremiriye’”, 54.

¹⁸ Vasilyev, “Sudba Russkih Monastrey”, 338.

¹⁹ Şkarovskiy, “Vremennoye ‘Peremiriye’”, 57.

verebiliyorlardı. Ayrıca işçi kiralararak mülklerini işletme hakkına da sahiplerdi. Bu dönemde, Rus kilisesine bağlı olmayan özel manastırların açılmasına izin verilmiştir. İki hektar alana kadar çıkabilen özel manastırların özel evleri, bahçeleri, tarlaları ve besledikleri çeşitli evcil hayvanları dönemin kiliseleri denetleme kurulunun raporlarına yansımıştır. Öte yandan, bahsedilen manastır oluşumlarının gelirlerinden devlet gelir vergisi, askeri ve sigorta vergisi gibi vergiler almaya devam etmiştir. Gelir elde edemeyen veya gelir elde etmeye müsaade edilmeyen manastır sakinleri, bölgedeki inanlar tarafından manastırlara bağışlanan bağışlarla veya kiliseden gelen paralarla geçimlerini sağlamışlardır.

Kiev'deki Peçerski Manastırı gibi köklü manastırların keşişleri ise, şehirlerde gündelik işçi statüsünde çalışarak geçimlerini sağlamışlardır. 1945 yılında oluşturulmuş bir rapora göre, Kiev'de bulunan Peçerskiy Manastırı'nın 16 dönümlük yerleşkesinde 455 keşiş yaşamaktaydı. Keşişler Kiev'de bulunan iki kiliseden yıllık 240 bin ruble gelirle kendi geçimlerini karşılamaktaydılar. Bazı keşişler ise şehirde terzi, marangozluk ve camcılık gibi mesleklerde çalışarak esnafılık yapmaktaydılar. Peçerskiy Manastırı elde ettiği az miktardaki gelirine rağmen devletin koyduğu vergilerden muaf tutulmamıştır. Bu dönemdeki kayıtlardan Peçerskiy Manastırının 5 bin ruble toprak vergisi ödediği tespit edilmektedir. Ayrıca 29 Ağustos 1945 yılında çıkarılan "Ortodoks Manastırlar Hakkında" kanunu ile manastırlar vergi ödemeye devam ettikleri gibi keşişlere de vergi yükümlülüğü getirilmiştir. Bu bağlamda her bir keşiş için 390 ruble askeri vergi, 70 ruble ise özel gelir vergisi tespit edilmiştir.²⁰

Burada önemle iki hususu vurgulamak gerekmektedir. Birincisi, yukarıda bahsedilen manastırların hiçbirisi erkek manastırlarına ait değildir. Erkek manastırlarına bu tarz ticari ve kendi kendini döndüren bir yapıya müsaade edilmediği anlaşılmaktadır. İkincisi ise gerek kiliseye bağlı resmi manastırlar gerekse de özel statüdeki manastır kendi oluşumları itibarıyla hiçbirisi Ortodoks Manastır geleneğinin merkezi olan Rusya Federasyonu'nda yer almamaktaydı. Stalin döneminde izin verilen manastır oluşumlarının tamamı, Moldova ve Estonya gibi Baltık ülkelerinde yer almaktaydı.²¹

3. Nikita Sergeyeviç Kruşyov Dönemi (1953-1964)

Stalin'in ölümünden sonra, halefi olarak devlet başkanlığı görevine gelen Nikita Sergeyeviç Kruşyov (Nikita Kruşçev) döneminde kilise ve manastırlar ile yapılmış olan kısa barış süreci devlet eliyle bitirilmiş ancak baskı ve kovuşturma dönemi yeniden alevlenerek devam etmiştir. Gittikçe azalan ve görmezden gelinen din politikası ve kilise sorunu bu dönemde Parti Başkanı Nikita Kruşçev'un takibine maruz kalmış ve

²⁰ Vasilyev, "Sudba Russkih Monastirey", 338-340.

²¹ Vasilyev, "Sudba Russkih Monastirey", 339.

komünizmin önünde büyük bir engel olarak görülmüştür. Karl Marks “Komünizm, ateizm ile birlikte başlar”²² sözüyle, dini komünizmin önünde ciddi bir engel, dini kurumları ise kapitalizmin yayılması için kullanılan bir araç olarak görmüştür. Dolayısıyla kapitalizmi yok etmek ve komünizmi toplum içinde yayabilmek için öncelikle bu iki ayak bağının ortadan kaldırılması gerekmektedir. Komünizmin ateşli savunucusu ve koruyucusu olarak bilinen Nikita Kruşçev, kendi haline yok olmasına bırakılan dinin ve kurumlarının bu yöntemle ortadan kalkmayacağını iddia etmiştir. Onlara savaş açmayı ve geliştirdiği devlet politikaları sayesinde yok etmeyi planlamıştır.²³

Ciddi dinsizleştirme propagandasına maruz kalan manastırlar, kendi müdaviimlerini kaybettikleri gibi, devletin mülklerine el koyması ile de ekonomik ve mali gelirlerinden de mahrum bırakılmışlardır. Bunun üzerine, 1917 yılından itibaren başlayan yasaklamalar ve kovuşturmalar sonucu 1959 yılına gelindiğinde Sovyet Cumhuriyetleri arasında Ortodoks manastırlarından sadece 56 tanesi, sket’lerden ise sadece 7 tanesi aktif olarak kalmıştır. Bahsi geçen manastırların 40 tanesi Ukrayna Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti’nde, 14 tanesi Moldova Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti’nde, 3 tanesi Belarus Sovyet Cumhuriyeti’nde, 2 tanesi Litvanya, 1 tanesi Letonya, 1 tanesi de Estonya Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti’ndedir. Rusya Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti’nde ise, sadece 2 tane manastır aktif olarak ayakta kalmıştır.²⁴ Rus Ortodoks manastırlarının bu kadar azalmasında etkili olan karar, Sovyet Bakanlar Kurulu tarafından 15 Ekim 1958 tarihinde alınmıştır.²⁵ 1960 yılında hükümetin baskıları sonucunda manastır sayısı 16’ya düşmüştür. Rusya’da kurucu manastırlardan Kiev Peçerskiy Manastırı da bu dönemde, restore edilmesi gerekçe gösterilerek faaliyete kapatılmıştır.²⁶ Buna göre, Sovyetler bünyesinde bulunan manastırlar gönüllü halk hizmetinden mahrum bırakılmakta ve elde ettikleri gelirlerden - önceden muaf tutuldukları - devlete vergi ödemesi zorunlu hale getirilmiştir.²⁷ Bu alınan kararla yapılan icraatlar, 1890 yılına kadar Rusya’da bulunan binlerce manastırın, sahip oldukları mülklerinin kısa zaman içinde nasıl yok edildiklerini göstermektedir.²⁸

²² Karl Marx, *1844 El Yazmaları Ekonomik Politik ve Felsefe*, çev. Kenan Somer (Ankara: Sol Yayınları, 2011), 173.

²³ Dimitriy Pospelovskiy, *Pravoslavnaaya Tserkov v İstorii Rusi, Rossii i SSSR* (Moskva: Bibleysko Bogoslovkiy İnstitut Sv. Apostola Andrey, 1995), 335.

²⁴ A.N. Marçenko - N.P. Godlevskiy, “Soprativleniye Arhiyepiskopa Lvovskogo i Ternopolskogo Palladiya (Kaminskogo) Zakritiyu Monastrey na Zapadnoy Ukraine v Naçale Hruşevskih Goneniy 1958-1960”, *Hristiyanskoye Çteniya* 6 (2008), 173.; Manastırların sayısı hususunda bir başka kayıt 46 olan manastır sayısını 1945 yılında artarak 75 olduğunu aktarmaktadır. Bunlardan 42 kadın manastırı 33 tanesi ise erkek manastırı olarak kaydedilmiştir. Bk. Vasilyev, “Sudba Russkih Monastrey”, 338.

²⁵ Marçenko - Godlevskiy, “Soprativleniye Arhiyepiskopa”, 173.

²⁶ Vasilyev, “Sudba Russkih Monastrey”, 342.

²⁷ Marçenko - Godlevskiy, “Soprativleniye Arhiyepiskopa”, 173.

²⁸ Bu hususta pek çok çalışma yapılmış olmakla birlikte burada sadece iki tanesini zikretmemiz yeterli olacaktır. Pavel Stroyev, Spiskiŷerarov Nastoyateley Monastrey, Tipografiya K.S. Balasheva,

4. Leonid Brejnev Dönemi (1964-1982)

Rusya Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti, kamuyu farklı propaganda araçlarıyla kilise ve manastırlardan ne kadar uzak tutmaya çalışsa da, devletin kendi sosyolojik araştırmaları din ve dini kurumların “Sovyet insanı” tarafından yok sayılmadığı görölmektedir. Leonid Brejnev döneminde yapılan anketlerde istatistikler halktan sadece azınlık bir kısmın, Marksist din anlayışını benimsediğı tespit edilmiştir. Öte yandan 1970-1979 yılları arasında yapılmış farklı bir ankete göre, dine ve manastır gibi dini kurumlara halk nezdinde ilginin arttığı müşahade edilmektedir. Bu ise Sovyetlerin baskıcı politikalarının insanların tevaccühünü kazanamadığını göstermektedir. Ayrıca bu anketler başka bir şeyi de göstermiştir ki, bu da, dinin devlet gücü ile yok edilemeyeceğı gerçeğidir.²⁹

Yukarıda bahsedilen politikalar göstermiştir ki, zorla dini kurumları ve dindarlığı yok etmek mümkün değildir. Sovyet yönetimi bunu anlamış olmalı ki, dine karşı politika değışikliğine gitmişlerdir. Yeni politikaya göre, Sovyet hükümeti madem dini ve dini kurumları yok edemiyor, o halde kendi dinini ve dini kurumlarını oluşturacaktır. Buna göre, din adamları ve dini kurumlar komünist ideolojiye göre eğitecek, komünist rahipler ve komünist keşişler olacaklardır. İlk plan 1988 yılında Siyasi ve Ekonomik Sistemi Yeniden Yapılandırma (Perestroyka) döneminde Sovet Po Delam Religii³⁰ başkanı Konstantin Mihayloviç Harçev tarafından açıklanmış olsa da bunun başarıya ulaştığını söylemek mümkün değildir.³¹

5. Yuriy Vladimiroviç Andropov Dönemi (1982-1984)

Yuriy Vladimiroviç Andropov döneminde ölkede baş gösteren iktisadi ve siyasi kriz, Partinin Genel Sekreterini ölkeye demir yumruk rejimini ve bunun sonucu olarak siyasi baskıyı (Represiya) geri getirmiştir. Andropov dönemi her ne kadar sıkıntılı ve takiplerin sıklığı bir dönem olsa da o, Rus Ortodoks Kilisesi ve Manastırlarına karşı yumuşak tavır takınmıştır. Onun döneminde Sovyet Cumhuriyetlerinde yavaş yavaş kiliselerin açılmasına izin verildiğı gibi, “Rusya’nın Vaftiz Edilmesinin 1000 Yıllığı”na dair düzenlenen etkinlikler çerçevesinde toplanan paraların Danilevskiy Manastırının tamiri ve restorasyonu için verilmesine onay çıkmıştır. Bu paralar Brejnev döneminde kutlanan Rusya’nın Hristiyanlaştırılması etkinlikleri çerçevesinde toplanmış olmasına rağmen, söz konusu izin Andropov döneminde çıkmış ve onun tarafından

---

Sanktpetersburg, 1877; V.V. Zverinskiy, MaterialDlyaİstorikoTopografičeskogoİsledovaniya O ProvoslavniĥMonastıryah v Rossiyskoİmperii, Tipografiya V. Bezobrazova i Komi, Sanktpeterburg, 1892, c.1-3; Ayrıca O.Yu. Vasilyeva 1917 yılında Rusya’da 1257 manastırın bulunduğunu belirtmektedir. Bk. Vasilyev, “Sudba Russkih Monastırey”, 332.

²⁹ Pospelovskiy, *Pravoslavnaya Tserkov*, 341.

³⁰ Din İşleri Konseyi

³¹ Pospelovskiy, *Pravoslavnaya Tserkov*, 341.

onaylanmıştır. Fakat Andropov'un yerine gelen Konstantin Ustinoviç Çernenko'nun (1911-1985) yürüttüğü kısa başkanlık döneminde de manastırlar takip edilerek yeniden baskıya maruz kalmışlardır. Bu takiplerden Danilevskiy Manastırı da etkilenmiştir.

Yine Andropov döneminde bağışlanan paralara devlet tarafından el konulmaya çalışılmış, fakat bu ciddi bir itirazla karşılanmıştır. Söz konusu Manastırın ibadet maksadı ile değil, idari merkez olarak kullanılacağı fikri Hükümete beyan edilerek restorasyona devam edilmiştir.³²

6. Sovyet Dönemi Din Karşısı Yayıncılık Faaliyetleri

Rus Ortodoks Manastır hayatı Sovyet döneminde en zorlu dönemini yaşamıştır. Bu zorluklar, Sovyet hükümetinin, manastırların işlerini engellemeye ve yasaklamaya çalışmasının yanı sıra, KGB ajanları ve Sovyet Militsiyası (Polis) tarafından takip edilmeleriyle de artmıştır. Sovyet hükümeti, manastırları yasaklamış, mülklerine de el koyarak tamamen kamulaştırmıştır.

Bolşevik ihtilali'nden sonra Rus Sovyet aydınlarının ve tarihçilerinin manastırlara bakış açısı da değişmiştir. Sovyet yönetimi, dini kurumları gayri resmi kabul ederek, onların tarihlerini Marksist ve materyalist bir bakış açısına göre yeniden şekillendirmeye çalışmışlardır. Dolayısıyla manastır ve müntesipleri, keşişler, halkı sömüren ve onları ezen bir grup olarak lanse edilmiştir. Halk ise manastırların sömürü düzenine karşı çıkan grup olarak tasvir edilmiştir. Marksist tarih anlayışına göre manastır keşişleri burjuva sınıfını oluşturmakta, köylüler ise burjuva tarafından sömürülen halk ve emekçi (proletarya) sınıfı olarak görülmektedir.

Lenin döneminde din karşıtı yayıncılığın ilk örneklerini görmekteyiz. -Lenin, ısmarlama metinlerle Kiliseyi, Manastırları ve Ruhban sınıfını hedef alarak onları halk ve inananlar nezdinde itibarsızlaştırmaya çalışmıştır. Örneğin, Lenin'in arkadaşı ve Bolşevik bilim adamı İ.İ. Skvortsov Stepanov'a yazdığı bir mektupta, dinler tarihine dair bir kitap yazmasını talep etmiş ve bu kitabın kilisenin burjuva sınıfı ile bağlantısını vurgulamasını istemiştir.³³

Lenin'in bir başka talimatında ise din ve kilise karşıtı propaganda filmlerinin hazırlanması ve toplu taşıma araçlarında yayımlanması emredilmektedir.³⁴ Sovyet döneminde, Marksist tarih anlayışına göre yazılmış eserlere bir örnek İsaak Uriyeleviç Budovnit'sın "14-16. Yüzyıllarda Rusya'da Manastırlar ve Köylülerin Onlarla Mücadelesi"³⁵ adlı eseridir. Budovnit's, Rus İlimler Akademisi'nin üyesi olduğundan, onun eseri 1966 yılında akademinin yayın kuruluşu olan "Nauka" tarafından

³² Pospelovskiy, *Pravoslavnyaya Tserkov*, 347.

³³ V.İ. Lenin, *Polnoye Sobraniye Soçineniy 54* (Moskva: İzdatelstvo Politiceskoy Literaturı, 1970), 54/209-210.

³⁴ V.İ. Lenin, *Polnoye Sobraniye Soçineniy 40* (Moskva: İzdatelstvo Politiceskoy Literaturı, 1970), 40/72.

³⁵ İ.U. Budovnit's, *Monastırı na Rusi i Borba s Nimi Krestyan v XIV-XVI vek* (Moskva: Nauka, 1966).

neşredilmiştir. Budovnit'sin eseri dışında S.A. Tarakanova Belkova'nın "*Moskova Öncesi Dönemde Novgorod Pyatina'da Boyar ve Manastır Arazi Mülkiyeti (Boyarskoye i Monastırskoye Zemlevladieniye v Novgorodskih Pyatinah v Domoskovkoye Vremya)*" adlı eseri ve Boris Kandidov'un "*Manastırlar – Müzeler ve Din Karşıtı Propaganda (Monastırı – Muzei i Antireligioznaya Propoganda)*" adlı eseri manastırları burjuva sınıftan ve monarşi taraftarı olarak gören eserlerdir. Bu eserler, Bolşevik dönemine kadar yapılmış çalışmaları tarihsellikten ve bilimsellikten uzak olarak nitelendiren bir yaklaşıma sahiptir.³⁶ Bu durum, devletin resmi kuruluşlar aracılığıyla manastırlara karşı yürüttüğü faaliyetlerin ve tarih yazımındaki değişikliklerin ne denli etkili olduğunu göstermektedir.

Yukarıda bahsi geçen eserler dışında "Din Karşıtı (Antireligioznik)", "Ateist", "Ateizm", "Tanrısız (Bezbojnik)" ve "Tanrısız Köylü (Derevenskiy Bezbojnik)" gibi dergiler ile "Militan Ateistler Birliği (Soyuz Voinstvuyuşih Bezbojnikov)"³⁷ gibi kuruluşlar, manastırlara karşı ciddi karalama kampanyaları yürütmüşlerdir. Bu kuruluşlar arasında, özellikle "Tanrısız" dergisi, 1923 ile 1947 yılları arasında manastırları hedef alan pek çok makale ve rapor yayınlamıştır.³⁸ Ayrıca "Bezbojnik" dergisi manastır ve kilise karşıtı kitapların yayınlanmasında da öncüllük etmiştir. "Tanrısız" dergisi manastırlar ve keşişlere yönelik alay ve hakaretlerinde çok fazla ileri gitmiş olmalı ki, 1923 yılı Politbyuro (Komünist Partisi Yönetim Kurulu) üyesi Lev Kamenev meselenin vahametini meclise taşıyarak, "Tanrısız" dergisi hususunda Bolşevik hükümetini uyarmak zorunda kalmıştır. Lev Kamenev'in bu uyarısından sonra "Bezbojnik" dergisinin akıbeti görüşülmüş ve dergi dilinin yumuşatılmasına karar verilmiştir.³⁹

Sonuç

Sovyet döneminde, yönetimin uyguladığı politikalar Rus Ortodoks Manastırları için zor bir dönem olmuştur. Yukarıda bahsedilen politikalar, Sovyet yönetiminin zaman zaman dine karşı politika değişikliğine gittiğini göstermektedir. Ayrıca, birçok kez dini kurumları ve dindarlığı yok etme çabası içine girmişlerdir.

³⁶ S.A. Tarakanova Belkova, *Boyarskoye i Monastırskoye Zemlevladieniye v Novgorodskih Pyatinah v Domoskovkoye Vremya* (Moskva: İzdaniye Gosudarstvennogo İstoriçeskogo Muzeya, 1939).; Boris Kandidov, *Monastırı-Muzei i Antireligioznaya Propoganda* (Moskva: Bezbojnik, 1929).

³⁷ Bu grupla ilgili 2007 yılında Rusya'da yapılmış bir doçentlik (kandidatlık) tezi bulunmaktadır. Bk.Svetlana Viktorovna Pokrovskaya, *Soyuz Voinstvuyuşih Bezbojnikov SSSR: Organizatsiya i Deyatelnost (1925-1947)* (Moskva: Moskovskiy Gosudarstvennyy Oblastnoy Universitet, Doçentlik Tezi, 2007).

³⁸ Andrey Doros Anatolyevič, "Desakralizatsiya Pravoslavnih Monastırey v Ateistiçeskoj Propogande Kak Napravleniye Deyatelnosti Sovetskih Bezbojnikov v 20-ye gg. XX v. (Na Primere Knigi N.A. Semeyeva 'Afon Gora Svyatih')", *Kaspiyskiy Region: politika, ekonomika, kultura* 3/72 (2022), 31-37.

³⁹ A.K. Sorokin, *Konfessionalnaya Politika Sovetskogo Gosudarstvo 1917-1991 gg. Dokumentı i Materialı* (Moskva: ROSSPEN, 2017), 1.1/286.

Sovyet hükümeti, manastırların işlerini engellemeye ve yasaklamaya çalıştığı gibi KGB ajanları ve Sovyet Polisi tarafından takibata uğramışlardır. Bu dönemde manastırları yasakladığı gibi, onların mülklerine de el koyarak tamamen devlet hazinesine katma politikası yürütmüşlerdir. Alınan kararlar Sovyet hükümeti kendi din ve dini kurumlarını oluşturmayı hedeflemiştir. Ayrıca, Bolşevik ihtilalinden sonra yetişen Rus Sovyet aydınlarının manastırlara bakış açısı da değişmiştir. Ancak bu süreç kolay olmamıştır. İlk karşı çıkanlar arasında din adamları bulunmaktadır. Özellikle ilk dönemlerde Bolşeviklerin aforozundan sonra tehditlere maruz kalan Tüm Rusya Patriği Tihon, pek çok kez tutuklanarak hapse atılmıştır.

Manastırların yağmalanmasına yönelik yapılan protestolarda ve karşı koymalarda binlerce keşiş ile manastır sakini rahip ve rahibeler öldürülmüştür. Manastırlar bu dönemde ayakta kalmak için mücadele vermiş ve misyonerlik faaliyetleri durma noktasına gelmiştir. Daha sonraki dönemlerde, siyasi baskılar biraz daha hafiflemiş olsa da devam etmiştir. Sovyetlerin son dönemlerinde ise yazılı, görsel ve işitsel medya gibi kitle iletişim araçları kullanılarak din adamlarına, kilise ve manastırlara karşı karalama kampanyaları yürütülmüştür. Bu süreç Sovyetlerin dağılmasına kadar devam etmiştir. Türkiye’de özellikle Rus Ortodoks Manastırları ile ilgili kapsamlı bir çalışmanın bulunmaması, böyle bir araştırmanın yapılmasını zorunlu kılmıştır. Rusya’da Rus Ortodoks Manastırlarıyla ilgili zengin bir literatür bulunmakla birlikte, bu çalışmada Rusça ilk kaynaklardan istifade edilmiştir. Bu araştırmanın, bu alanda yapılacak diğer çalışmalara önemli katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

***

Kaynakça

- Alekseyevich, Ovčinnikov Vladislav. "Protsees Likvidatsii Pravoslavnyh Monastirey Na Yuge Zapadnoy Sibirii v 1918-1920 gg". *SibSkript* 4 (2010), 41-46.
- Budovnits, İ.U. *Monastiri na Rusi i Borba s Nimi Krestyan v XIV-XVI vek*. Moskva: Nauka, 1966.
- Dallin, David - Nicolaevski, Boris. *Sovyet Rusya'da Zorunlu Çalıştırma & Zorunlu Çalışma Kampları İle Sürgün Hayatının Tasvirleri*. çev. Hanif Falaz. Ankara: Dorlion, 2023.
- Doroş Anatolyevich, Andrey. "Desakralizatsiya Pravoslavnyh Monastirey v Ateistiçeskoj Propogande Kak Napravleniye Deyatelnosti Sovetskih Bezbojnikov v 20-ye gg. XX v. (Na Primere Knigi N.A. Semeneyeva 'Afon Gora Svyatih')". *Kaspiyskiy Region: politika, ekonomika, kultura* 3/72 (2022).
- Harman, Ömer Faruk. "Konsil". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 26/175-178. Ankara: TDV Yayınları, 2002.
- Kandidov, Boris. *Monastiri-Muzei i Antireligioznaya Propoganda*. Moskva: Bezbojnik, 1929.
- Lenin, V.İ. *Polnoye Sobraniye Soçineniy* 40. 55 Cilt. Moskva: İzdatelstvo Političeskoj Literaturı, 2. Basım, 1970.
- Lenin, V.İ. *Polnoye Sobraniye Soçineniy* 44. 55 Cilt. Moskva: İzdatelstvo Političeskoj Literaturı, 2. Basım, 1970.
- Lenin, V.İ. *Polnoye Sobraniye Soçineniy* 54. 55 Cilt. Moskva: İzdatelstvo Političeskoj Literaturı, 2. Basım, 1970.
- Marçenko, A.N. - Godlevskiy, N.P. "Soprativleniye Arhiyepiskopa Lvovskogo i Ternopolskogo Palladiya (Kaminskogo) Zakritiyu Monastirey na Zapadnoy Ukraine v Naçale Hruşevskih Goneniy 1958-1960". *Hristiyanskoye Çteniya* 6 (2008).
- Marx, Karl. *1844 El Yazmaları Ekonomik Politik ve Felsefe*. çev. Kenan Somer. Ankara: Sol Yayınları, 2011.
- Nikitin, D.N. "İzyatiye Tserkovnih Tsennostey". *Pravoslavnaya Entsiklopediya*. 21/661-668. Moskva: Tserkovno Nauçnyy Tsentr "Pravoslavnaya Entsiklopediya", 2009.
- Nikonov, V.V. "İzyatiye Tsennostey İz Hramov Moskovskoy Gubernii v 1922 G. V Arhivnih Dokumentah TSAMO i TSGA g. Moskvi". *İstoriya i Arhiv* 1 (2022), 105-117.
- Pavlovna, Starikova Yelena. "Golod 1921-1922 gg. İ İzyatiye Tserkovnih Tsennostey (Na Materialah Mariyskogo Kraya)". *Vestnik Pravoslavnogo Svyato Tihonovskogo Gumanitarnogo Universiteta Seriya 2 İstoriya* 2 (63) (2015), 53-64.
- Pospelovskiy, Dimitriy. *Pravoslavnaya Tserkov v İstorii Rusi, Rossii i SSSR*. Moskva: Bibleysko Bogoslovkiy İnstitut Sv. Apostola Andreyası, 1995.
- Sorokin, A.K. *Konfessionalnaya Politika Sovetskogo Gosudarstvo 1917-1991 gg. Dokumenti i Materiali*. Moskva: ROSSPEN, 2017.
- Şkarovskiy, M.V. "Vremennoye 'Peremiriye' v Gosudarstvenno-Tserkovnih Otnoşeniyah v 1945-1953 gg". *Hristiyanskoye Çteniy* 12 (1996).
- Tarakanova Belkova, S.A. *Boyarskoye i Monastırskoye Zemlevladieniye v Novgorodskih Pyatinah v Domoskovkoye Vremya*. Moskva: İzdaniye Gosudarstvennogo İstoriçeskoğu Muzeya, 1939.
- Tihon, Patriarh. "Poslaniye Svyateşego Tihona Patriarha Vsya Russi". *Bogoslovskiy Vestnik* 1/1.2 (1918).
- Vasilyev, O.Yu. "Sudba Russkih Monastirey v XX Veke". *Monaşestvo i Monastiri v Rossii XI-XX Veka*. Moskva: Nauka, 2002.

Viktorovna Pokrovskaya, Svetlana. *Soyuz Voinstvuyuşih Bezbojnikov SSSR: Organizatsiya i Deyatelnost (1925-1947)*. Moskva: Moskovskiy Gosudarstvennyy Oblastnoy Universitet, Doçentlik Tezi, 2007.

“Kogda Bili Kolokola’ - 20-30’ye goda XX Stoletiya”. 09 Şubat 2024. Erişim 09 Şubat 2024. <https://www.mednyobraz.ru/stat/2-statiyolitie/46-qkogda-bili-kolokola-q-20-30-e-goda-xx-stoletiya.html>

Materialı Po Noveşey İstorii Russkoy Pravoslavnoy Tserkvi. Moskva: İzdatelstvo PSTGU, 2016. miloserdie.ru. “Umom Ya ponimayu, Çto Patriarh Tihon Vrag. A Obşayas S Nim, Niçego Vrajeskogo ne Çuvstvuyu”. 09 Şubat 2024. Erişim 09 Şubat 2024. <https://www.miloserdie.ru/article/svyatitel-tihon-patriarh-smutnogo-vremeni/>